

ABBAS SƏHHƏT POEZİYASINDA VƏTƏN ANLAYIŞININ BƏDİİ ƏKSİ

Əsmər Dadaş qızı Hüseynova

AMEA N.Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru
esmer74.17@mail.ru

Xülasə

Məqalə şair, dramaturq, tərcüməçi, Azərbaycan ədəbiyyatında romantizm cərəyanının görkəmli nümayəndələrindən biri olan Abbas Səhhətin yaradıcılığından bəhs olunur. Diqqətə çatdırılır ki, ixtisasca həkim olan Abbas Səhhət ilk dəfə “Yeni şeir necə olmalıdır?” adlı məqaləsi ilə tanınmışdır. Məqalədə Abbas Səhhətin Azərbaycan ədəbiyyatına böyük töhvələr verən gənc şairin nəsrə yeni baxışı təbliğ etməsi qeyd olunur. Şairin vətəninə, xalqına olan sevgisi yaradıcılığının baş leytimotivi olması göstərilir. Yeni nəsillərə şeirləri vasitəsilə vətənpərvərlik hisslərini aşılaman və gücləndirən Abbas Səhhət Azərbaycan ədəbiyyatının inkişafına təsir göstərən görkəmli şairlərdən biri kimi dəyərləndirilir. Qeyd olunur ki, Abbas Səhhət Azərbaycan xalqının bədii təfəkkürünə yaradıcılığı ilə təsir göstərməklə, nəsrə yeni xüsusiyyətlər gətirən şairlərdəndir.

Açar sözlər: Abbas Səhhət, Azərbaycan ədəbiyyatı, vətən, ədəbiyyat, şeir, təbiət.

Summary

The article is about the work of Abbas Sahhat, a poet, playwright, translator, one of the outstanding representatives of the romantic movement in Azerbaijani literature. It should be noted that Abbas Sahhat, a doctor by profession, first asked "How should a new poem be?" known for his article. In the article, it is noted that Abbas Sahhat, a young poet who made great contributions to Azerbaijani literature, promoted a new approach to prose. It is shown that the poet's love for his homeland and people is the main leitmotif of his work. Abbas Sahhat, who instilled and strengthened the feelings of patriotism in new generations through his poems, is valued as one of the prominent poets who influenced the development of Azerbaijani literature. It is noted that Abbas Sahhat is one of the poets who influenced the artistic thinking of the Azerbaijani people with his creativity and brought new features to prose.

Key words: Abbas Sahhat, Azerbaijani literature, homeland, literature, poetry, nature.

Əsas mətn

XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan xalqının ədəbi mütəvidə maariflənməsi və inkişafı yolunda böyük xidmətləri olan ziyalılarımızdan biri də Abbas Səhhətdir. Şair, tərcüməçi, nasir və ixtisasca həkim olan Abbas Səhhət əsasən vətən, təbiət, satirik məzmunlu şeirləri ilə tanınmışdır. Şair Azərbaycan ədəbiyyatına böyük ədiblər bəxş edən Şamaxı şəhərində ruhani ailəsində doğulmuşdur. Bu baxımdan, onun tərcümeyi-halı yazılması haqqında qeyri-səhih məlumatlar dövrün tələblərinə uyğun olmalı idi. Abbas Səhhət sovet təhsili almış hər bir şəxsin yaddaşında “Vətən” (1909) şeirilə qalmışdır:

Könlümün sevgili məhbubu mənəm,
Vətənimdir, vətənimdir, vətənim.

Bəllidir ki, sovet dövrünün qanunlarına zidd olan ruhani ailələri şiddətə, təqiblərə məruz qalırdı və bu barədə olan həqiqətləri qələmə almaq birmənalı olaraq qadağan idi: “Abbas Səhhətin sovet dönəmində yayılan tərcümeyi-halı yenidən yazılmalı, ictimaiyyətə çatdırılmalıdır. Ona görə ki, həqiqəti sovet dövründə yazmaq, danışmaq yasaq idi. Çünki biz sovet xalqının tərkib hissəsi kimi xalqlar dostluğu şəraitində yaşayır, ermənilərin türk-müsəlman xalqına qarşı törətdiyi faciələri “atan kazaklara” bağlayırdıq. Abbas Səhhətin ölümünə səbəb o dövüdə yazıldığı kimi tək aclıq, səfalət və vəba xəstəliyi deyil, 1918-ci ildə bolşeviklərin törətdikləri qətlə idi” (1).

Abbas Səhhət tibb təhsili almasına baxmayaraq, bir müddət sonra ədəbi fəaliyyətə başlayır. İlk dəfə “Yeni şeir necə olmalıdır?” adlı elmi məqalə ilə qəzetdə (“Həyat”, 1905) çap olunan Abbas Səhhət tədrisən poeziyaya maraq göstərməklə Azərbaycan romantik ədəbiyyatı cərəyanına qoşulur. Təbiilik, mübaliğələrdən uzaq, ictimai-siyasi inkişaf fonunda yenilik gətirməyi bacaran Abbas Səhhət ədəbiyyatın ictimai həyatda tutduğu mövqenin vacibliyini dərk edir. Yeni yaranan məktəblər üçün misilsiz xidmətləri olan şair bu məqsədlə, Bakıda nəşr olunan qəzet və jurnallarda müamadi olaraq çıxış edərək ədəbi prosesə təkan verir.

Abbas Səhhət yaradıcılığında insan faktoru, mədəniyyət, maarifçilik ideyaların təbliği böyük təsirə malikdir. Doğrudur, onun ilk şeirlərində ictimai mühit, zamanənin yaratdığı pərişanlığı sezməmək mümkün deyil. Lakin bu pərişanlığı şairi qorxutmur, əksinə Vətənə sevgi, torpaq, təbiətin yaranma anlayışı isə ictimai-siyasi mövzularla yanaşı şeirdə mənzərələr yaratmaq xüsusiyyəti daha qabarıq gücə malikdir. Abbas Səhhət şeirlərində hiss, gözəllik mövzularına daha çox diqqət yetirir və bəzən bu hissiyyatın hakimliyinin təbliği ilə də rastlaşırıq: “Vətəni oxucularına şair bir tərəfdən zəngin təbiətilə, bu təbiətin ecazkar gözəlliyi, rəngarəng, çeşidli nemətləri ilə təqdim edir. Şairin romantik xəyalı vətəni qarış-qarış gəzir, bu torpaq onun ruhunu coşdurur, ona zövq verir: şairin vətəni yer üzünün ən gözəl guşələrindən biridir” (2, səh. 20).

Abbas Səhhət ictimai mühitin insanlara verdiyi ziddiyyətləri zamanənin bəlası hesab etməklə, cəmiyyətin səciyyəvi xüsusiyyətlərini təsvir edir. O dövrünün çox az ədiblərindənə ki, həm realist, həm də romantik ədəbi məktəbinin nümayəndəsi sayılır. Davamlı olaraq ədəbi yaradıcılıqla məşğul olan Abbas Səhhət dövrü mətbuatla sıx təmasda idi, həkimliklə paralel müəllimlik fəaliyyətinə baxmayaraq, Azərbaycan ədəbi-ictimai tarixində şair, tərcüməçi, nasir kimi yaddaşlarda qalmışdır. Ana dilini sevdini qədər doğma vətəninə də eyni məhəbbətlə sevən şair ona uzanan yad əllərə qarşı olaraq qətiyyətini gizlətmir və bütövlükdə cəmiyyəti bürümüş qaranlığa üsyan edir:

Şişə çəksəz də diriylən ətimi,
Atmaram mən vətəni millətimi.
Məsləkim tərcümeyi-halımdır.
Lütfi-həq qayeyi-amalımdır.

XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatında Abbas Səhhət qədər vətən, təbiət təsvirlərini qüvvətli şəkildə üzə çıxaran şairlər azlıq təşkil edir. Onun təsvir etdiyi vətən torpağını gözəlləşdirən insan amilidir. Abbas Səhhətə görə, vətəninə dirçəldən, onu intibaha aparan yol insan zəhmətinin nəticəsidir. Şairin vətəni təsvir edən şeirlərini oxuyarkən oxucu sanki virtual səyahətə çıxır, təbiətin təsvir olunan hadisələrini hiss edir, duyur.

Abbas Səhhətin yaradıcılığında vətən, millət tərəqqisi, onun zülmətləri yarıb yeni günə, sabaha inamla irəliləməsi əsas məqsəd daşıyır. Onun romantikasında mücərrəd xəyallar yoxdur, şairin vətənə olan sevgisi xalqının azadlıq eşqi ilə vəhdət təşkil edir: “Səhhətin romantikası, onun bəslədiyi xəyal və arzu da məhz bu mətləb ilə izah oluna bilər. Şairin bütün meyl və çırpıntıları böyük və müqəddəs məsləki uğrındadır. Bu çırpıntılar bəzən yaralı quşun həzin, aciz, köməksiz çırpıntılarna bənzəyir:

İstərəm qoşmağı, lakin yük ağır, yol da yoxuş,
Necə ucsun qanadı sınımış, əzilmiş bir quş?” (3, s.301).

Abbas Səhhət lirik şairdir. Onun lirikası ideya istiqaməti ilə ziddiyyətli bir inkişaf yolu keçmişdir. Dövrünün heç bir ədəbi cərəyanlarına mənsub olmayan şairin lirikası xalqın, vətənin taleyi ilə bağlıdır. Azadlığa, maarifə, elmə çağırış onun yaradıcılığının qayəsi idi. Azərbaycan ədəbiyyatında Abbas Səhhət cəhalətin, nadanlığın, ictimai bərabərsizliyin tənqidini təbliğ edən və real təbiət mənzərələrini yaradan ədib kimi tanınır. Vətəninə tərənnüm etmək onun lirikasının əsas xüsusiyyətlərindən sayılır: “Səhhət romantikasının daha üstün bir cəhəti gələcəyə etimad və cəmiyyətdə hökm sürən fəlakətlərin silinəcəyinə dərin ümid bəsləməkdir. Bu ümid bəzən şairi bədbinlikdən, düşkünlükdən sağındıraraq ruhlandırır, ona qüvvət verir, onu passivlikdən, “qəzavü-qədər”ə boyun əymək meyllərindən uzaqlaşdırır:

“Bəxt”, “qismət” kimi əlfazı unut,
Səy elə bazuyi-iqbalını tut.
Hərəyə istər isən zorla apar,
Mərkəzindən yeri lazımca qopar” (4, səh.305).

Azərbaycan ədəbiyyatşünasları Abbas Səhhət şeirindəki dərin kədəri subyektiv hal kimi qiymətləndirmir, bu halı dövrünün ictimai-siyasi vəziyyəti ilə bağlayır, onu vətəninə, millətində sədaqət nümunəsi kimi qiymətləndirirlər. Abbas Səhhətin zamanəsinin qabaqcıl mütəfəkkirlərindən biri kimi Azərbaycan ədəbiyyatının inkişafında, onun forma və məzmun etibarilə zənginləşməsində, dirçəlməsində müstəsna xidmətləri danılmaz faktdır. Əminliklə qeyd edə bilərik ki, Abbas Səhhət böyük bir sənətkarlıqla Azərbaycan poeziyasının gözəl nümunələrini yaratmağı bacarmışdır.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat:

1. Abbas Səhhətin ölümü və məzarının sirri (modern.az), 26 oktyabr 2011.
2. Kamal Talıbzadə, Abbas Səhhət, 1-ci cild, Abbas Səhhət (1874-1918). Bakı: Azərnəşr -1975, s.20, 314 s.
3. Mir Cəlil, F.C.Hacıyev, XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı. Bakı: “Maarif” nəşriyyatı, 1969. s.301, 347 s.
4. Yenə orada, s.305.